

SZÖVEG –
HORVÁTH PÁL filozófus

SOROZAT –
MAGYAR PÉLDAKÉPTÁR

A FIZIKA VARÁZSLÓJA

Ha valaki, hát az ötvenes–hetvenes évek legendás Öveges professzora elmondhatta magáról, amit József Attila megfogalmazott: „*Én egész népemet fogom / nem középiskolás fokon / taní- / tani!*” **Öveges József** jelenség volt, vérbeli pedagógus, a fizika szerelmese, a gyerekek barátja. Büszkén vallotta, hogy a tanulás, az iskola ne befejezett tudást akarjon adni, hanem szilárd alapot az ismeretek további bővítéséhez, egyben pedig azt az eltökélt kíváncsiságot, amely arra ösztönöz gyermeket és felnőttet is, hogy meg akarja ismerni az őt körülvevő világot.

- ◆ Öveges József 1895-ben Zala vármegyében született, Göcsej Páka nevű kis falujában, ahová élete végéig hazajárt. Édesapja, maga is József, néptanító volt, vagy ahogy joggal nevezték őket, „a nemzet napszámosa” – ahogy közel két évszázada valamennyi felmenője. A pákai körorvos lányával kötött házasságot, négy gyermekük született, az ifjabb József volt az első. A család Pákáról a Győr vármegyei Pére került át, és a vallásos szellemenben nevelt értelmes kisfiú itt végezte az elemi iskolát. 1906-ban került a győri bencés gimnáziumba, amely akkoriban az ország egyik legnívósabb, tudós szerzetes tanárok által vezetett iskolája volt.

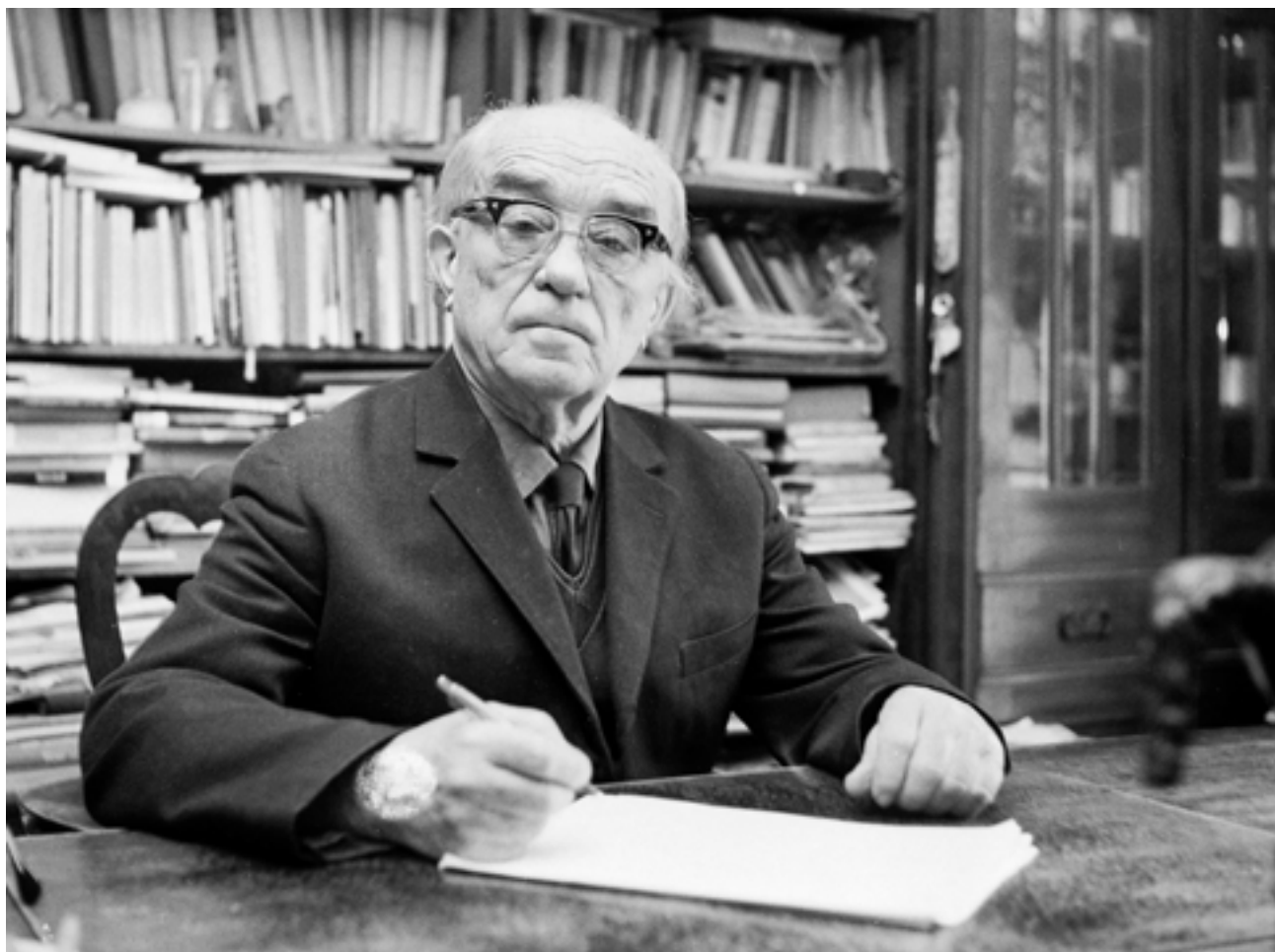

Az iskola falai között egyszerre érlelődött meg benne a papi, szerzetesi és a tanári hivatás, a teremtett világ és a Teremtő iránti szenvedélyes érdeklődés és tudásvágy.

Mivel akkoriban a bencés szerzeteseknek csak egy része foglalkozott tanítással, ő pedig mindenáron a katedrara vágyott, tizenhat esztendősen úgy döntött, hogy a vérbeli tanítórendnek számító piaristákat választja. A jelölti, novíciusi időt a váci rendházban töltötte, a gimnázium utolsó két osztályát pedig a kecskeméti piarista gimnáziumban végezte el, és itt is érettségizett 1915-ben, kiváló eredménnyel. Pestre került, ahol az egyetemen a matematika és fizika szakot végezte, közben a rendi főiskolán teológiát tanult. Két év múlva tett ünnepélyes szerzetesi fogadalmat, tanári diplomáját pedig olyan kiváló eredménnyel szerezte meg, hogy tanára, a később világhírűvé lett, Nobel-díjas fizikus, kémikus, vegyész Hevesy György maga mellé kívánta venni tanársegédnek.

Öveges József professzor 1968-ban

A TANÁRI PÁLYÁN

Rendi előjárói azonban másként döntöttek, és 1919-ben Szegedre küldték, az ottani gimnáziumba, ahol a következő három évben matematikát, hittant, történelmet és földrajzot tanított, nagy bánatára azonban fizikát ekkor még nem. Mivel a piarista tanárok gyakran váltottak iskolát, Szegedről Tatára, onnan Vácra került, ahol már fizikát is tanított, 1930-tól azonban visszatérhetett az Öreg-tó felett magasodó tatai rendházba és gimnáziumba. Vácra kerülésének évében jelent meg első könyve, az „Időjósítás és időhatározás”, Tatán pedig mint vérbeli pedagógus, már sorra adta ki eredetileg tankönyvnek szánt, a fizika világába bevezető munkáit. Nemcsak tanított, hanem a piarista hagyománynak megfelelően nevelt is; vezetője volt a helyi cserkészcsapatnak. A fizika titkai mellett szenvedélyesen szerette a természetet, bejárta Tata környékét, rendszeresen úszott, télen korcsolyázott.

Mókás látvány lehetett, ahogy a befagyott Öreg-tó jegén reverendában róttá a köröket. Maga és diákjai szórakozására új sportágat is kitalált, a vitorlás korcsolyázást.

1940-ben került fel Pestre, az itteni piarista gimnáziumba, ahol hat éven keresztül tanított. Ekkor már ismert és elismert tanárnak számított, aki a háború után néhány évig, a gimnáziumot odahagyva a Műegyetemen, majd a Közgazdasági Egyetem gazdasági szaktanári tagozatán tanított fizikát. 1948-tól végleg állami állást vállalt, a Budapesti Pedagógiai Főiskola fizika tanszékének lett

1955-ös nyugdíjba vonulásáig a vezetője, de hitét és szerzetesi hivatását ekkor sem tagadta meg. Néhány évvel később még hívták a Miskolci Nehézipari Egyetemre, de nem vállalta, mert le kellett volna mondania élete céljáról és értelméről: a rádiós, televíziós ismeretterjesztő munkáról. Még 1948-ban, az adományozás első évében lett a Kossuth-díj kitüntetettje egy másik piarista szerzetes, Sík Sándor társaságában, aki irodalomtörténész volt és Radnóti Miklós hajdani lelkiatyja.

A KÉPERNYŐ SZTÁRJA

Az ötvenes években a tudományos ismeretterjesztés mellett kötelezte el magát. Tagja lett és haláláig maradt is elnökségi tagja a Tudományos Ismeretterjesztő Társaságnak, szerkesztője és munkatársa, állandó szerzője az „Élet és tudomány” című folyóiratnak, állandó szereplője a Magyar Rádió műsorainak. 1958-tól, a televíziózás hőskorától dolgozott a Magyar Televízióban. Szerkesztette és vezette a „100 kérdés–100 felelet” című tudományos ismeretterjesztő sorozatot, „Legkedvesebb kísérleteim” című műsorában a fizika titkaiba vezette be a legendás kis figura, Heki kutya társaságában a nézőket, fiatalokat és időseket. Törékeny, félszeg, már-már komikus alakja, gyermeki öröme, jellegzetes hangja, hanghordozása, amelyet máig őriz a televízió archívuma, gyerekek és felnőttek sokaságát ültette le a képernyő elé, hogy játékosan, tréfásan, kísérletezve ismerkedjenek meg a fizika világának titkaival, olyan rejtélyekre keresve a választ, mint az, hogy miért nem esnek le a felhők az égről, hogyan kerül ép tojás a szűknyakú üvegbe, vagy van-e árnyéka a levegőnek. Sorra jelentek meg közben népszerű, de szakszerű könyvei a fizika világáról; csak a háború után 24, összesen 37, a fizika szinte minden területét tárgyaló kötet borítóján szerepelt a neve. Munkatársai, nézői szerették, elismerték a munkáját: így kapott a TV-ben nívódíjat, több tudományos társasági elismerést, 1966-ban Tata városa díszpolgárává fogadta.

1979-ben Öveges professzor távozott az élők sorából. Kívánsága szerint Zalaegerszegen temették, édesanyja sírja közelében. Még abban az évben megrendezték egykori tatai gimnáziumában az Öveges Fizikai Emlékversenyt, amelyből idővel hagyomány lett, iskolák vették fel a nevét, emléktáblák tisztelegnek előtte; Tatán, a vár alatt, az Öreg-tó és az Általér találkozásánál pedig köztéri szobra áll. A fizikustársadalom, a Magyar Fizikai Társulat azóta is tisztelettel adózik emléke előtt, hiszen,

Öveges József professzor (1956)

ha nem is fűződnek nagy felfedezések, világraszóló eredmények Öveges József nevéhez, de valamit minden kollégánál jobban tudott.

Tudta, hogyan kell megszerettetni, játékosan, kísérletezve megtanítani a fizikát kicsiknek és nagyoknak; hogy a látvány, a kísérletezés páratlan eszköz lehet a tárgyi világ, a természeti jelenségek és törvények megismerésében.

A Nemzetközi Csillagászati Unió kisbolygót nevezett el róla, az Öveges-díj pedig közel másfél évtizede azoknak a tanároknak jár, akik a legsikeresebben tanítják a középiskolákban a kísérletes fizikát. Megvalósult legtitkosabb álma is: a Csodák Palotájának nevét viselő terme olyan interaktív, játékos teret kínál a gyerekeknek, ahol a fizika Öveges József szellemében csodákkal és varázslatokkal kápráztatja el az odalátogatókat. ♦

OTT VAGYUNK
A MAGYAR SPORT
NAGY PILLANATAINÁL!

#OTTVAGYUNK

18

#MARADJONJATEK
TIPPMIX.HU TIPPMIXPRO.HU

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

SZÖVEG –
SZALAY KRISZTINA

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

A KAUKÁZUSTÓL A TÁVOL-KELETIG

A XX. század elején még a legtöbb orosz lakos számára is ismeretlen volt saját hazájának nagy része. *Szergej Prokudin-Gorszki* a cári Oroszország utolsó pillanatait dokumentálta azzal a céllal, hogy mások számára is elérhetővé tegye otthona szépségeit, felfedezetlen tájait – mindezt ráadásul a saját korszerű találmányának segítségével, színes fényképeken keresztül.

- ◆ Prokudin-Gorszki vegyészként végzett, de festészetet is tanult, és létrehozott egy olyan eljárást, amellyel a képeket sokszorosítani és vetíteni is tudta. Kamerájával egymás után három képet készített, amelyeket különböző színszűrőkkel látott el, majd egymásra vetítette azokat, így egy közel valóság-hű színvilág jött létre. A technika hátrányából fakadóan statikusabb témákat kellett választania, hogy mind a három képet bemozdulás nélkül készíthesse el, emiatt az emberábrázolásokon egyfajta szoborszerűséget fedezhetünk fel, hiszen a szereplőknek jól tartható, kimerevített pózokat kellett felvenniük. A fotózás körülményessége miatt nem ez a módszer terjedt el a későbbiekben, mégis van benne valami különleges és szép: az egymásra vetített rétegek a pici elcsúszásoknál vibráló színekavalkádót teremtenek.

Ennek az időszaknak a dokumentációja sok szempontból értékes: az oroszországi templomrombolások miatt rengeteg templomot és zsinagógát már csak a fotográfiaikon csodálhatunk meg, de a vidéki életformáról és a népi hagyományokról is sokat elárulnak ezek a képek. Prokudin-Gorszki fényképein a tájak, a növényvilág, az építészet és a népművészet szinte egyenlő arányban jelenik meg. Munkamódszerére jellemző, hogy a szereplőket és a tájakat amennyire lehetséges, objektíven örökítette meg. Munkája során nagyon nagy területet járt be, készített fotókat a Kaukázus és az Urál mentén, de Grúzia területén is.

Abban bízott, hogy fotográfiaín keresztül olyanok is megismerik majd a világot, akiknek nincs lehetősége utazni. ◆

Őnarckép a Korolistkali-folyó partján. Georgia, 1912

Mohammed Alim Kán. Buhara, Üzbegisztán, 1911

Zsidó gyerekek és tanítójuk. Szamarkand, Üzbegisztán, 1905–1915 körül

A Kolchedan falu látképe. Urál-hegység, Oroszország, 1912

SZÖVEG –
UGHY SZABINA

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

GYÓGYÍTÓ LEVELEK

Vendéglátóm, „írói” álneve szerint *Kati*, izgatottan kukkant be a postaládájába, amikor beenged otthonába. „*Sajnos ma nem jött levél*” – konstatálja kissé csalódottan. Ő és másik interjúalanyom, *Vagner Mihály* váci diakónus a Mécses Szeretetszolgálat tagjai. Börtönpasztorációs munkájuk során az írott szó erejével, leveleikkel tartják a lelket a társadalom kiteszítettjaiban.

◆ – **A postaládánk már csak szórólapok és számlák gyűjtőhelye. Levelek helyett e-mail-eket küldünk, chatelünk, videobeszélgetünk. Mit tud adni egy hagyományos levél egy elítéltnak?**

Vagner Mihály: Az életben a legértékesebb kincseink az emberi kapcsolataink. A börtönben élő, világtól elzárt elítéltekben mindennél erősebb a vágy a személyes figyelemre, törődésre. Ezt az emberi, személyes odafordulást szeretnénk a levelezésben megadni a sokszor teljesen magukra maradt, kapcsolat nélküli fogvatartottaknak. Több mint tíz börtönnel vagyunk kapcsolatban. Van, ahová személyesen is bejárunk, van, ahová csak leveleinkkel jutunk el, illetve, ahol igénylik, oda karácsonykor csomagot is küldünk. Jelenleg közel ötven levelezés folyik a rabok és önkénteseink között. A szívnek kezekre van szüksége... – olvasható a honlapunkon. Folyamatosan várjuk a jelentkezőket, mert a börtönökben egyre több elítélt jelentkezik levelezőtársért.

Kati: A mi feladatunk a levelezésben az emberi odafordulás, a „lábmosás” alázatos szolgálata. Vallási hovatartozástól függetlenül próbáljuk segíteni és támogatni az erre rászoruló rabokat. Bármennyire is hisszük, hogy igaz szabadságot Istennél lelhetünk, tilos erőszakos hittérítőnek lennünk. Azonban azt tapasztaljuk, hogy előbb-utóbb úgymint ráterelődik a szó arra, hogy miért is kezdtünk a levelezésbe, mi indított minket erre, és akkor tanúságot tehetünk a hitünk mellett.

– **Mennyire fogadnak benneteket nyitott szívvel a börtönlakók?**

Kati: Sokszor nekik is nehéz rászálni magukat a levelezésre jelentkezésre. A legtöbb bemutatkozó levelet hosszútételes raboktól kapjuk, akiknek már senkijük sincs, minden kapcsolatuk megszakadt a külvilággal. Még nekik is nehéz egy vadidegen segítségét kérni, olyan sok ítélet, megvetés érte már őket. Nem értik, miért állna velük bárki is szóba. A levelezéseinkben ezt fel kell oldanunk, időre van szükség, hogy kialakulhasson a bizalom, és egyre őszintébbé válhasson a kapcsolat.

Kati és Vagner Mihály megbeszélés közben

Elítéltek készítette ajándéktárgyak

Az itt látható díszek konzervdobozokból, tubusokból és kupakokból készültek

– Milyen fizikai veszélyt, elkötelezettséget vállal egy levelező?

V.M.: A levelezés anonim, jeligével történik. A levelező biztonsága érdekében a személyes adatait csak a Mécses tartja nyilván, a fogvatartottaknak nem adjuk ki. A levelezőknek is be kell tartaniuk a Mécses anonimitásra vonatkozó szabályait, így nem kerülhetnek veszélybe. Több mint negyedszázada működik így a szolgálatunk. Van, akinek a keresztnéve is jelige, mint például Katinak is.

Kati: Minden levelezőkapcsolat különböző, a levélváltás sűrűségét és mennyiségét az igényektől és lehetőségektől függően a levelezők alakítják ki. A jelentkezőktől megkérdezzük, mennyi időre tudnak elköteleződni a szolgálatban, és ezt figyelembe vesszük a levelezőtárs kiválasztásánál. A levelezések kezdetekor azonban nem lehet előre megjósolni, milyen kapcsolat fog kialakulni, és meddig fog tartani. Van, amelyik szabadulás után is folytatódik – ugyanolyan anonim formában –, és van, hogy még a börtönbüntetés alatt megszakad. A levelezőszolgálat időben kötetlen, fizikailag könnyű önkéntes munka, lelkileg azonban felelős, elkötelezett szolgálat.

– Mekkora lelki terhet jelent ez az önkéntesek számára?

Kati: Ezt sem lehet előre felmérni. Nem mindenki vágyik mély lelki kitérülésközésre, van, akinek pár havonta néhány érdeklődő sor is elég, ő ennyiből is érzi a törődést és az emberi kapcsolatot a külvilággal. Van azonban, aki oldalak tucatjain osztja meg szenvedésekkel teli életének fájdalmait, büntényének terheit, kilátástalan jövőképét, amit azontúl mi is lelkünkben hordozunk. Szívünkbe fogadjuk őket, megérint a sorsuk, vágyunk segíteni rajtuk. Az elmagányosodott emberek különböző formában

jelentkező óriási szeretetigénye, kötődési vágya is lelki teherré tud válni. Igyekszünk közösségileg és a Mécses tapasztalatát felhasználva segíteni egymást, megosztva szolgálatunk nehézségeit és persze örömeit is.

– Milyen örömei, eredményei vannak a szolgálatotoknak?

Kati: Az én levelezőtársam egy tényleges életfogytiglanra ítélt rab. Ilyen ítélet körülbélül húsz éve létezik hazánkban, még nincsenek hosszútávú tapasztalatok a pszichológiai hatásairól. Ha belegondolunk, milyen kilátástalan lehet egy ilyen ember élete, talán még azon sem csodálkozunk, hogy sokukban megfordul, hogy inkább önkézükkel vetnek véget az életüknek. A levelezésünk nyomán levelezőtársam, aki a barátommá is vált, megismerkedett Istennel, gyónásban tette le lelkét megnyomorító terheit, és elfogadta élethosszig tartó büntetését. Isten segítségével megtalálta lelki békéjét, keresi céljait. Lassan három éve levelezünk, hol óriási magasságok, hol nagyon sötét mélypontok váltják egymást, de ezt a fajta érzelmi hullámvasutat sok levelező megtapasztalja. Kapcsolatunk nem csak a rabokra, hanem ránk is hatással van, megváltoztat, jobb emberré tesz minket. Levélírás közben, a mi életünk megosztása során sokszor saját kérdéseinkre is válaszokat találunk, együtt fejlődünk és gyógyulunk, együtt kerülünk egyre közelebb Istenhez. Az én személyes kapcsolatom valódi, kölcsönös, őszinte és egyenrangú barátság, amit családdal együtt ápolok. Többet mesélek el az életemből a levelezőtársamnak, mint bármelyik más barátomnak, egyszerűen azért, mert van ideje meghallgatni, és igazán érdekli.

JÓSZOLGÁLAT
díj | 2020

– Mennyiben változtatott meg benneteket ez a szolgálat?

V. M.: A levelezők között eleinte talán sokan gondolják magukról, hogy nekik nincsenek előítéleteik, mégis a kapcsolat elmélyülése közben értik meg igazán, hogy mit is jelent elfogadni és megszeretni a másikat minden elkövetett bűne ellenére. Érzékenyebbé és elfogadóbbá válunk, és fontos célunknak tekintjük, hogy ezt a tapasztalatot továbbadjuk a társadalomnak, segítve ezzel a szabadulók visszailleszkedését is. Nem véletlenül szoktam a börtönt kórházhoz hasonlítani. Mindkét intézménybe beutaló kell, mindkét helyre – súlyos esetben – viszik az embert, a bent lévők nagyon kiszolgáltatott helyzetben vannak, de rengeteg szabadidejük van, ráérnek komolyan elgondolkodni az életükről. Lelki kísérésük közben mi is elgondolkozunk saját életünkről. Vajon, ha mi születünk hozzájuk hasonló körülmények közé, hova jutunk? Vajon, ha mi ennyivel többet kaptunk, mi Isten terve a mi életünkkel?

– Az önbecsülésük visszaszerzésében hogyan lehet őket segíteni?

V. M.: Sokan feleseléssel vagy épp agresszióval próbálják az önbecsülésüket megerősíteni. Mi az emberséget és az értékeket keressük bennük. Van, aki mélyen meg van alázva, azonban én mindig arra emlékeztetek mindenkit, hogy az ember méltósága nem abból fakad, hogy mit csinált, milyen hatalmas, híre van, hanem abból, hogy ő Isten képmása, és ezt nem tudja elvenni senki sem.

Kati: Többükben felébred a vágy, hogy adjanak valamit a világnak, és tudnak is mit adni. Gyönyörű dolgokat tudnak alkotni, így például ezeket a májkrémes dobozokból készült domborműveket vagy épp ezt a cérnaképet. Kincsekként becsüljük ezeket. A fizikai ajándékok mellett lelkileg is van mit adniuk. Felvállalt rossz példáikon, szenvedéseikből származó bölcsességeiken, megtéréseiken keresztül sok mindent tud Isten mindannyiunknak üzeni. Hiszem, hogy nemcsak helyük, de feladataik is vannak a világban.

– Hogyan lehet csatlakozni a szolgálatotokhoz?

V. M.: A honlapunkon keresztül lehet megismerni minket és tájékozódni. Minden támogatást örömmel fogadunk, a levelezőszolgálaton kívül a karácsonyi csomagküldő akciónkhoz is lehet minden elköteleződés nélkül, akár egy-egy jó szóval is csatlakozni. Ezenkívül pedig minden imát, fohászt hálásan veszünk, erre van legnagyobb szükségünk. ♦

A CSELEKVÉS DÍJA

ISMERSZ ÖNZETLEN SEGÍTŐKET? JELÖLD A JÓSZOLGÁLAT-DÍJRA!

A díj a szociális területeken kiemelkedő és példaértékű munkát végző szervezeteket, valamint hivatásos és önkéntes segítők, közösségeket jutalmazza évente az országos felterjesztések alapján. Az idei évtől a jelölhető kategóriák kibővülnek a külhoni vándor-díj elismerésével.

Inspirálódj a jelöléshez, látogass el október végéig a budapesti Március 15-e térre, ahol a kültéri kiállítás tablóján megismerheted az idei év díjazottjait!

JELÖLÉSI HATÁRIDŐ:
2019. NOVEMBER 30.

TOVÁBBI RÉSZLETEK:
WWW.JOSZOLGALATDIJ.HU/JELOLES